

Ukrižovanie Krista - sylabus

Ukrižovanie v Biblii a Legende Aurea:

- ✓ Ježiš je ukrižovaný na vrchu Golgota spolu s 2 lotrami (podľa Zlatej legendy sa dobrý lotor volá Dismas, zlý Gesmas). Pre jedného je určené miesto v raji, pre druhého v pekle.
- ✓ Ukrižovanie bolo určené iba najhorším zločincom.
- ✓ Nápis na kríži - Ježiš Nazaretský, kráľ židovský.
- ✓ Vojaci hádžu los o odev ukrižovaného Krista
- ✓ Pod krížom stoja sv. Ján, Panna Mária, Mária Magdaléna a Salome \implies Kristus zveruje PM do starostlivosti Jánovi
- ✓ Jeden z okolostojacich podáva Ježišovi hubu namočenú v octe
- ✓ Keď Krista ukrižujú, zotmie sa ; po jeho smrti mŕtvi vychádzajú z hrobov a chrámová opona sa roztrhne napoly
- ✓ Zločincom polámali nohy a Kristovi prepichli bok, z ktorého vytiekla krv a voda

Ukrižovanie ako ikonografická téma:

- ✓ ústredný námet kresťanského umenia
- ✓ prvotná cirkev sa mu vyhýba - buď je v scéne príliš veľa hrôzy a utrpenia, alebo chýbajú vzory (Grabar) . Symbolické znázornenie - baránok pod krížom, obetovanie Izáka, smrť Ábela
- ✓ najstaršie vyobrazenie - slonovinová krabička z Britského múzea z r. 425
- ✓ rozšírená téma v predkarolínskom období - Kristus víťazí nad smrťou, chýba tŕňová koruna a utrpenie, Kristus má otvorené oči
- ✓ 8. stor. - prechod k mŕtvemu Kristovi - snaha vyvrátiť tézu monofyzitov v Byzancii, že Kristus nemá aj ľudskú podstatu
- ✓ od 11. stor. ochabnutá postava mŕtveho Krista na kríži, objavuje sa tŕňová koruna (relikviu priniesol francúzsky kráľ Ľudovít IX v 13. stor.) \implies dramatismus a bolesť
- ✓ renesancia - jemne modelované telo Krista visí v kontraposte
- ✓ barok - bolesnosť, ale zároveň precízna modelácia
- ✓ 18. stor. - žánrové výjavy a hra so svetlom
- ✓ kritický realizmus - do scény ukrižovania sa premietajú problémy spoločnosti

Ukrižovanie a kresťanská vierouka:

- ✓ Kristus vykupuje prvotný hriech Adama \implies Adamova lebka pod krížom, kríž z dreva stromu poznania
- ✓ Eucharistia - Kristova krv je zachytávaná do kalicha
- ✓ dobro po Kristovej pravici, zlo po jeho ľavici

Osoby okolo kríža:

- ✓ **dvaja lotri** - dobrý po pravici Krista má blažený výraz, odnášajú ho anjeli, zlý po ľavici je zmučený v rukách démonov. V 15. stor. v nemeckom maliarstve motív lámania údov zločincov.
- ✓ **Longinus** (gr. kopija) - prepicháva Kristov bok, podľa Zlatej legendy bol slepý a krv Krista ho uzdravila (slepec, ktorého niekto vedie za ruku)
- ✓ **Stefaton** - dvíha k Ježišovi hubu s octom , stoja s Longinom po bokoch kríža, od renesancie sa objavuje zriedka, skôr iba tyč s hubou v dave
- ✓ **vojaci hádzuci lós** - prítomní na scénach vo všetkých obdobiach, pri päte kríža či v rohu obrazu, jeden vrhá kockou alebo sa hádajú
- ✓ **Panna Mária a Ján Evanjelista** - od 9. stor. (karolínska renesancia). Panna Mária stojí po Kristovej pravici, Ján po ľavici, majú sklonená hlavy. PM sa občas ľavou rukou dotýka tváre a druhou si podopiera lakeť (gesto smútku). Od 15. stor. ustupuje omdlievajúcej PM (obľúbené u renesančných umelcov, Mária sa rúti pod náporom smútku, drží ju Ján a zbožné ženy - 3 Márie). Zamietnuté Tridentským koncilom, v umení po pol. 16. stor. zriedkavé.
- ✓ **Mária Magdaléna** - v ranej renesancii bohaté červené šaty, počas renesancie a protireformácie kľací pod krížom a občas ho s vášnivým zármutkom objíma. Zvykne bozkávať Kristove nohy, vlasmi z nich utierať krv či ju zachytávať ústami (eucharistia).
- ✓ **svätci** - od pol. 16. stor., pripomína sacra conversatione, sú to patróni kostolov či donátorov, zakladateľmi rádov, ktoré dielo objednali

Symbody a alegórie v scéne ukrižovania:

- ✓ **Adamova lebka** - od 9. stor., býva pokropená Spasiteľovou krvou; obrátená ako kalich, do ktorého krv steká (protireformačné umenie) → zmytie dedičného hriechu
- ✓ **Kristova rana** - krv a voda z Kristovho boku ako eucharistia a krst. V neskorom stredoveku krv zbiera do kalicha Adam, v 14. stor. anjeli. Rana býva na pravej strane tela, od 17. stor. to stráca na význame.
- ✓ **slnko a mesiac** - v stredoveku obľúbené, po 15. stor. zriedka. V pohanských dobách na obrazoch slnečných bohov a cisárov. Podľa Augustína vyjadrujú súvislosť Starého a Nového zákona - Starý (mesiac), pochopíme až v svetle nového (slnko). V stredoveku slnko ako muž riadiaci kvadrigu, mesiac ako žena s volským záprahom. Alebo je slnko mužské poprsie so slnečným kotúčom a mesiac žena s mesačným kosákom. Slnko býva po pravici a mesiac po ľavici Krista.
- ✓ **cirkev a synagóga** - iba v stredoveku od 9. stor., vo vitrajách katedrál. Roztrhnutie chrámovej opony po smrti Krista ako víťazstvo cirkvi nad synagógou. Cirkev - napravo od kríža, na hlave koruna, drží kalich s Kristovou krvou. Synagóga - naľavo, má zaviazané oči, koruna jej padá z hlavy, z rúk jej vypadávajú dosky zákona.
- ✓ **pelikán** - v renesancii symbol kresťanskej lásky, občas hniezdi na vrchole kríža, Kristus prelieva krv za spásu sveta
- ✓ **kríž** - os sveta, strom života, rebrík na nebesia